

TEK TANRILI DİNLER VE KUTSAL KİTAPLARINDA KADININ KONUMU

[The Place Of Woman in Monotheist Religions And Their Holy Books]

Özge Zeybekoğlu*

ÖZET

İlkel dinlerde kutsal sayılan ve yüceltilen kadın, özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla birlikte üremeden kaynaklanan gücünü yitirmekle kalmamış; üretim aracına sahip olan erkeğin güçlü duruma geldiği ataerkil toplum düzeni içerisinde baskı altına alınarak, ikincil bir konuma yerleştirilmiştir. Anasoylu toplumların kadını güçlü kılan üreme işlevi, ataerkil düzene geçişle birlikte erkeğin lehine yeniden düzenlenmiş; bütün tek tanrılı dinler, önce Âdem'in sonra da onun kürek kemiğinden Havva'nın yaratıldığını ileri sürmüş ve üremede asıl önemli olanın erkek olduğu düşüncesini inanç sistemlerinin özüne yerleştirmişlerdir. Bu makalenin amacı, tek tanrılı dinler ve bu dinlerin anlayış ve uygulamalarının temel kaynakları olan kutsal kitapları bağlamında, kadının ikincil konumunu ortaya koymaktır.

Anahtar Sözcükler: tek tanrılı dinler, Kutsal Kitap, kadın, erkek, aile

THE PLACE OF WOMAN IN MONOTHEIST RELIGIONS AND THEIR HOLY BOOKS

ABSTRACT

The woman, who had been considered as sacred and thus glorified until the emergence of private property, has not only lost her fertility-based power, but has also been gradually suppressed and subordinated in the social order driven by powerful man. The reproductive function of woman which made her powerful in the matriarchal societies has later turned, particularly after the transition to the patriarchal order, to be reorganized in accord with the best interest of men. Thus, all

* Araştırma Görevlisi, Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
İletişim: ozgezeybekoglu@akdeniz.edu.tr

monotheist religions have proposed the idea of Adam being created first and Eve being created from his shoulder blade and placed this narrative at the very center of their belief system. This article aims to discuss but critically the secondary position of woman within the context of monotheistic religions and their holy books, the basic sources of religious perceptions and practices.

Key Words: monotheist religions, Holy Book, woman, man, family

TEK TANRILI DİNLERİN DOĞUŞU VE KUTSAL KİTAPLARI

Tarih boyunca toplumsal hayatın önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkan din, insanlığın maddi ve manevi gereksinimleri sonucunda ortaya çıkmış bir olgudur. Sözlükte (Grekçe ve Latince, religion) bağlanma, korkma, (Arapça'da) yargı, hesap anlamlarına gelen din, felsefe, sosyoloji ve din çevrelerinde çok farklı biçimlerde tanımlanmaya çalışılmaktadır (Aydın, 2000, s. 102). İnsan davranışları için emredici, yasaklayıcı ve sınırlayıcı bir takım kurallar koyan dinler, kendilerine özgü ahlak ve değer sistemleri içermektedirler. Dinler, insanlara hazır bilgi ve mesaj sunmakta ve insanlardan bu sunulan mesajlara inanılmasını ve iman edilmesini talep etmektedirler (Goodman, 1992, s. 203'ten akt. Türkkahraman, 2006, s. 176). İnsanlığın değişen ve artan gereksinimleri doğrultusunda din olgusunun geçirdiği evrim ise din kavramının aşağıdaki tanımında kendisini şöyle ifade etmektedir:

Doğayı ve toplumu düzenleyen üstün bir güce inanma öğretisi. İlk insanlar, önce kendi kişiliklerinin dışında her yönde beliren yaygın bir güç gördüler ve bu güce mana adını verdiler. Daha sonra manayı cisimleştirip (ona) totem adını taktılar. Çeşitli topluluklarda (klan) en çok mana toplayıcı sayılan totem değişiyor; kimi yerde bir bitki, kimi yerde bir hayvan totem sayılıp kutsallaştırılıyordu. Mananın kişileştirilmesi, giderek canlılığı (animizm) meydana getirdi. Doğada insanın ruhuna benzer ruhlar bulunduğu inanıldı. Daha sonra mana'da bir düzen ilkesi sezildi. Topluluklar için gerekli olan düzen, din kurumunu zorunlu kılıyordu. Mana'nın kişileştirilmesi, her bakılan yerde görülmesini sağladı ve çoktanrıcılık doğdu. Tanrı'ların sayısı otuz beş bine varınca, onları da düzenlemek ve yönetmek gereği duyuldu ve bir Tanrılar tanrısı (tek tanrı) düşünüldü. Ancak ilk tektanrıcı dinlerde örneğin Yahudilik'te tek Tanrı, iki kişilikte (Elohim ve Yehova) belirdi. Bu ikicilik; iyilik-kötülük, merhamet-şiddet, yoksulluk-zenginlik karşıtlığını kapsıyordu. Bu ikilik İsa'nın Hıristiyanlığında, Muhammed'in Müslümanlığında giderilmeye çalışıldı. Tapma biçimleri, sosyal evrime uygun bir gelişmeyle şu evrelerden geçtiler: Fizik güçlere tapmak, yıldızlara tapmak, putlara tapmak, karşıt ilkelere tapmak, büyük yargıca tapmak, evrene tapmak, evrenin ruhuna tapmak, büyük işçiye tapmak..." (Hançerlioğlu, 1970, s. 63'ten akt. Kızılkaya, 2004, s. 154).

Kızılkaya, insanlığın kökeni konusunda araştırma yapan bilim insanlarının, ilkel toplumlarda din düşüncesinin dişil nitelik taşıdığı ve Tanrı figürlerinin kadın şeklinde ortaya konulduğu konusunda görüş birliği içerisinde olduklarını belirtmektedir. (Kızılkaya, 2004, s. 158-163) Kadın, bu ilkel

dinlerde kutsanmakta ve yüceltilmektedir. Kadının kutsallığını yitirmesi ise, özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla başlamaktadır. Özel mülkiyet düzenine geçilmesiyle birlikte, kadın üremeden kaynaklanan gücünü yitirmekte; erkek de üretim aracına sahip olmasıyla gücü elde etmektedir. Üretim aracının özel mülkiyetine sahip olan erkek, bu gücünü kullanarak kadın üzerinde baskı kurmakta; kadına tek eşli evliliği dayatmaktadır. Ancak erkek, bununla da yetinmemekte, ana soylu dini inanç sistemini yok ederek ataerkil dini inanç sistemini uygulamaya koymaktadır. Ana soylu toplumlarda, kadını erkek karşısında güçlü kılan kadının üreme işlevini, ataerkil sistemde erkeğin lehine yeniden düzenlemek gerekmektedir. Bu nedenle de, bütün tek tanrılı dinler, sözbirliği etmişçesine önce Âdem'in yaratıldığını, sonra da onun kürek kemiğinden Havva'nın yaratıldığını ileri sürerek, üremede asıl önemli olanın erkek olduğunu; kadının üreme işlevini sonradan kazandığını inanç sistemlerinin özüne yerleştirmişlerdir. Böylelikle ananın üremeye dayanan gücü, erkek egemen söylemle yok edilmiştir.

Ana soylu toplum düzeninden sonra tarih sahnesinde ortaya çıkan ataerkil dünya düzeni, erkeğin özel mülkiyetinin yasallaştırılması temeli üzerine kurulmaktadır. Dolayısıyla da erkek, kadının üzerindeki egemenliğini kurduğu devlet düzeniyle pekiştirmekte ve sürdürmektedir. Bununla da yetinmeyip, egemenliğini daha da güçlü duruma getirmek için pek çok üst yapı kurumunu da devreye sokmaktadır. Uygulanan eğitim politikasından inanç sistemlerine kadar her şey, erkeğin egemenliğini daha da pekiştirmek için kullanılmaktadır.

Tek tanrılı dinlere göre Tanrı, önce erkeği, sonra da erkeğin kürek kemiğinden kadını yaratmıştır. Tek tanrılı dinlerde kadın, erkeğin gereksinimlerini karşılayan bir varlık olarak görülmüş, yani kadın, toplum içerisinde ikincil bir konuma yerleştirilmiştir. Âdem'in cennetten kovulmasının suçlusu olarak kabul edilen Havva, yasak meyveyi Âdem'e yedirerek Tanrı'ya karşı ilk günahı işlemiştir. Havva ve onun kızları, hem Tanrı'nın buyruğuna karşı geldiği hem de Âdem'i kandırdığı için günahın bedelini ödemekle, yani kıyamet gününe kadar erkeğe hizmet etmekle yükümlü kılınmıştır.

Berktaş'a göre tek tanrılı dinin doğuşu, belli bir tarihsel ve toplumsal "moment"le ilişkilidir ve bu ilişki, tek tanrılı dinin her üç versiyonuna da damgasını vurarak ortak özellikler göstermelerine

neden olmuştur.(Berktaş, 2000, s. 26) Aralarındaki farklılıkların ve her birinin özgüllüğünü göz ardı etmeksizin bu birleştirici bağın; ataerkil sistemin doğuşu ve kurumlaşması ile olan etkileşim sonucunda kadını ve erkeği mutlak ve hiyerarşik bir biçimde ikiye bölen katı toplumsal cinsiyet rollerinin vaaz edilmesi, erkeğin üstünlüğüne dayanan ataerkil aile ilişkisinin kutsanması ve bu bağlamda kadın bedeni üzerindeki denetimin yasallaştırılıp meşrulaştırılması olduğunu söyleyebiliriz.(farklılıkları?)

Kadın, hiçbir tek tanrılı dinde erkekle eşit bir konuma yerleştirilmemiştir. Örneğin Kızılkaya'nın da belirttiği gibi, üreme konusunda kadın, taşıyıcı olmanın ötesinde bir anlam taşımamaktadır. Kadın, tohumun ekildiği tarladır.(Kızılkaya, 2004, s. 162) Asıl olan tohumdur ve tarlanın yani kadının üremede belirleyici hiçbir işlevi yoktur. Bütün belirleyici nitelikler erkeğe özgüdür. Erkek, yeniden yaratılışta Tanrı'nın temsilcisidir. Tanrı, üreme eyleminde kendisini temsil yetkisini erkeğe vermiştir. Kadın, kendisine verilen görevleri eksiksiz yerine getirmekle görevlidir. Onun başka bir yükümlülüğü yoktur. Aslan'a göre, bütün peygamberlerin erkek olması da yine gücün erkeğin elinde olmasıyla ilişkilidir.(Aslan, 1999, s. 13) Her ne kadar birçok kadın, peygamberlik iddiasında bulunmuşsa da siyasi ve ekonomik gücü olmadığı için başarılı olamamışlardır.

Tek tanrılı dinler, insanlık tarihinin ilk uzun toplumsal örgütlenişi olan komünal dönemde, kadının egemen cins olduğu gerçeğini de unutturarak, kadını “erkeğe hizmet için yaratılmış” ikinci sınıf bir yaratık olarak belirlemiştir ve hem bu görüşü hem de kadının cinsel aşağılanmasını Tanrı'ya mal ederek kendi erkek egemen ahlaksızlığını ilahi düzeyde kutsamıştır (Aydın, 1993, s. 15). Üstelik, bu tutumlar yalnız Kilisenin bağrında serpilip gelişmekle kalmamış, kemerli kapıların dışına taşıp çok daha kişisel bir biçimde bütün Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman ailelerinin düşüncelerine, duygularına ve değerlerine yerleşmiştir (Stone, 2000, s. 256).

Tek tanrılı dinler, kadınların “doğası”na, statüsüne ve rolüne ilişkin normlarını vaaz ederken, içine doğdukları ve karşılığında meşrulaştırıp pekiştirdikleri ataerkil sınıflı toplumlarda var olan değerleri temel almışlardır. Tarihsel gelişme içinde Eski Mezopotamya'da ortaya çıktığını gördüğümüz ataerkil sistem, egemen sistem olarak yerini sağlamlaştırdıkça erkeklerin kadınları, özellikle de kadın bedenini denetleme ve onların üreme ve cinsellik “hizmetleri”nden yararlanma haklarını adım

adım kurumlaştırmıştır (Lerner, 1993, s. 3'ten akt. Berktaş, 2000, s. 26). Her üç tek tanrılı dinin – Yahudilik, Hıristiyanlık, İslamiyet- doğduğu Ortadoğu bölgesinde, kadınların ikincileşmesi olgusunun kurumsallaşması, kent devletlerinin ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiş gibi görünmektedir. Kadınların var olan toplumlardaki ikincil statüsünü biyolojiye ve “doğa”ya dayandıran, dolayısıyla bunun ezeli ve ebedi değişmez bir olgu olduğunu öne süren görüşlerin aksine, arkeolojik ve diğer kanıtlar, kent devletlerinin ortaya çıkışından önce kadınların konumunun yüksek olduğuna işaret etmektedir (Berktaş, 2000, s. 37). Başka bir deyişle, insanlık, özel mülkiyete geçerken insanlık tarihinin en büyük devrimini gerçekleştirmiştir. Ana soyluluk, tarihin tozlu raflarına kaldırılmış, yerini özünde sınıflı toplum modeline dayanan ataerkil dünya düzenine bırakmıştır. Ataerkil toplum yapılanmasında en büyük ayrışma, kadın ve erkek cinsiyetlerine dayanan cinsiyetçi ayrımcılık olmuştur (Kızılkaya, 2006, s. 168). Eril üstünlük, binlerce yıl boyunca Kutsal Kitap ve buna Tanrı sözü diye inananlar tarafından önerilmiş, bildirilmiş, kanıtlanmış, açıklanmış, duyurulmuş, buyrulmuş, onaylanmış, sağlama alınmış ve yeniden onaylanmıştır (Stone, 2000, s. 259).

Tek tanrı inancında, tapılan Tanrı, bütün cemaatler için aynıdır, tektir. Yahova (Yahve), Elohim, Baba ya da Allah gibi çeşitli adlarına rağmen, dünyayı yoktan var eden, insanı tasavvuruna göre şekillendiren, İbrahim ve onun nesliyle ahit yapan, düşmanlarını cezalandırıp sevdiklerini terbiye etmek için insanlık tarihine müdahale eden ve emreden, uyaran ve iman edenlere güç veren tek ve yüce Tanrı'dır (Peters, 2005, s. 23). Tanrı tarafından aracılı ya da aracısız olarak vahyedilmiş yazılı belgeler olan kutsal kitaplar ise, Tanrı tarafından çeşitli dönemlerde insanlara yol göstermek amacıyla peygamberler aracılığıyla gönderilmiş metinlerdir. Küçük'ün de belirttiği gibi, kutsal kitaplar aracılığıyla insanlar, Tanrı'nın varlığından haberdar edilmiş ve O'nun emirlerini öğrenerek günlük yaşantılarında uygulama imkânı bulmuşlardır.(Küçük, 2009, s. 19-20) Tanrı, bütün peygamberlerine emirlerini bildirmiş ve bu emirleri insanlara ulaştırmalarını istemiştir. Bu kutsal kitaplar, gönderildikleri dönemlerin ortam ve şartlarına göre farklılıklar içerse de özde aynı konuları ve mesajları içermişlerdir. Bildirilen mesajlar ise; Tanrı'nın varlığı ve birliği, insanın ve tüm varlıkların yaratılış amaçları, Tanrı'ya karşı kulluk görevleri, yapılması ve uyulması gereken kurallara ilişkin olmuştur.

Tek tanrılı dinlerin “Kutsal Kitap” anlayışına baktığımızda, Yahudilik'te geniş bir “kutsal kitap koleksiyonu” bulunduğu; yazılı ve sözlü olmak üzere iki ana kısımda değerlendirildiği

görülmektedir. Küçük'ün de belirttiği gibi, Yahudilik'te Kutsal Kitap denilince Yazılı Edebiyat olarak değerlendirilen Tanah, Sözlü Edebiyat olarak değerlendirilen ve Tanah'ın yorumunu ihtiva eden Talmut anlaşılmaktadır. (Küçük, 2009, s. 157) İbadet ve günlük hayatta ana kaynak olan Tanah'ın anlaşılmasından meydana gelen güçlükler, onun yorumlanması ihtiyacını doğurmuş ve bu ihtiyaç neticesinde Talmut ortaya çıkmıştır.

Diğer bir tek tanrılı din olan Hıristiyanlık'ta ise Kutsal Kitap, Tanrı'nın insanlıkla yaptığı "Ahit" anlayışı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu anlayışa göre Hz. Âdem'in Tanrı'ya karşı işlediği günah, sonraki nesillere de sirayet etmiş ve insanlık bu günahkâr tabiattan kurtulamamıştır. İnsanlığın kurtuluşu için Tanrı, Musa ile önemli bir Ahit yapmış; ancak Tanrı'nın Musa ile yaptığı Ahit de kurtuluşu sağlayamamıştır. Tanrı, insanlığın kurtuluşu için bu kez kendi "biricik oğlu" İsa'yı insan şeklinde göndererek "Çarmıh"ta feda etmiş ve bu suretle insanlıkla yeni bir ahit yapmıştır. Tanrı'nın insanlık ile yapmış olduğu bu iki Ahit döneminin de kendilerine mahsus kutsal metinleri bulunmaktadır. Hıristiyanlar, İsa'ya kadar olan Yahudi Kutsal Metinlerini "Eski Ahit", İsa'dan sonra yazılanları ise "Yeni Ahit" olarak adlandırmıştır. Her iki döneme ait kutsal metinlerin tümü Hıristiyanların kendi kutsal kitapları olarak değerlendirilmiş ve bu kitap koleksiyonu "Kitab-ı Mukaddes" olarak isimlendirilmiştir. Ancak günümüzde "Hıristiyan Kutsal Kitabı" denilince, genellikle İncil'ler anlaşılmaktadır. İncil kelimesi ilk zamanlarda İsa'nın öğretisini belirtmek amacıyla, daha sonraları ise Hıristiyan Kutsal Kitap'ının genel adını ifade etmek amacıyla kullanılmıştır (Küçük, 2009, s. 87-88).

Tek tanrılı dinlerin sonuncusu olan İslam anlayışına göre ise Tanrı, insanı yarattıktan sonra onu başıboş bırakmamış ve belli bir doğrultuda yönlendirmiştir. Bu amaçla O, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'den itibaren insanlığa uyarıcı peygamberler ve bu peygamberler aracılığıyla da kutsal kitaplar göndermiştir. Ancak toplumlar, zaman içerisinde bu peygamber ve kitaplara rağmen doğru yoldan ayrılmış ve kendilerine gönderilmiş olan kitapların hükümlerini unutmuşlardır. Bunun üzerine Tanrı, yeni uyarıcılar ve mesajlar göndermiştir. Tanrı'nın insanlığa göndermiş olduğu bu uyarıcılar ve beraberinde getirmiş oldukları mesajlar, son peygamber Hz. Muhammed'e kadar devam etmiştir. Bu süreç, Hz. Muhammed ile son bulmuş ve din geleneği Kuran, İslam ile tamamlanmıştır (Küçük, 2009, s. 131). İslamiyet'te, Yahudilik ve Hıristiyanlık'taki gibi bir kitaplar dizini söz konusu değildir. İslamiyet'in kutsal kitabı olan "Kuran" tek bir kitaptır.

Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta olduğu gibi İslamiyet'te de Kutsal Kitap, dini anlayış ve uygulamaların en önemli ve temel kaynağıdır. Kuran'da kadınlardan söz eden ve "Nisâ Suresi" adını taşıyan büyük bir bölüm yer almaktadır.

TEK TANRILI DİNLER VE KUTSAL KİTAPLARINDA KADIN

Yahudik'te Kadın

Kitab-ı Mukaddes'te, evliliğin yani aile kurmanın dört temel gayesine atıf yapıldığı görülmektedir. Bunlar: neslin devamı (Tekvin 1:28), işbirliği (Tekvin 2:18), eşlerin birliği (Tekvin 2:22) ve kutsallıktır (I. Korintoslulara 7:2-9) (Harman, 1990'dan akt. Tekin, 2009, s. 225). Yahudi ailesinde karı-koca eşitlikçi ilişkiler içinde değildir; daha çok babaerkil ya da erkeğin hiyerarşik sıralamada üstte olduğu bir aile yapısı vardır ki bu aile meşruiyetini Tevrat'tan almaktadır. Tevrat'a baktığımız zaman, bunun iki temel sebebi olduğu görülmektedir. Birincisi; ilk kadın olan Havva'nın, Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldığı argümanıdır. İkinci sebep ise Havva'nın ağacın meyvesinden bilgelik kazanmak için koparması, kocasına vermesi ve onun da yemesidir (Tekvin, 3:6). Belirtildiğine göre Âdem karısının sözünü dinlediği için yaşam boyu emek vererek yiyecek bulmaya; Havva ve onun neslinden gelen kadınlar ise çocuk doğururken acı çekmeye mahkum edilmektedir (Tekvin, 3:16-21). Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak, kocanın karısı üzerindeki hâkimiyeti, ilk insanın karısının yani Havva'nın cennetteki itaatsizliği ve kocasını yanıltması sebebiyledir (Aydın, 1989, s. 196'dan akt. Tekin, 2009, s. 228).

Yaradılıştaki kadını erkeğin egemenliği altına sokan Tanrı, peygamberleri aracılığıyla gönderdiği kitaplarda kadını aynı derecede erkeğin egemenliği altına sokmaktadır. Tevrat kadının Tanrı tarafından cezalandırıldığını şöyle bildirmektedir: "(Tanrı) kadına dedi: Zahmetini ve gebeliğini ziyadesiyle çoğaltacağım; ağrı ile evlat doğuracaksın ve arzun kocana olacak, o da sana hâkim olacaktır." (Tekvin 3:16) Tevrat'ın Tanrı'sı bu emirle kadının kendi vücudu üzerindeki hakkını bile elinden alarak erkeğe bırakmaktadır. Tanrı'nın bunları yapmasının amacı, kadını yani Havva'yı cezalandırmaktır (Aslan, 1999, s. 22).

Eski Ahit'in Tekvin bölümünde “kadınların rahimlerini açan” ve erkeklerin “tohum”unu kutsayan Tanrı, İbrahim'e “bu toprakları senin tohumuna verdim” (15:18) diyerek, İbrahimogullarını “seçilmiş halk” ilan etmektedir. Tek tanrı olarak Yehova'nın ve ona itaat simgesi olarak da sünnetin kabulü ve Musa'ya indirilmiş emirlere uyulması, “seçilmiş halkı” başka halklardan ayırt edecektir. Bu halkın ırksal birliğini, başkalarıyla karışmamasını yani saflığını güvence altına alacak şey ise, erkeklerin sünnet olması koşulunun yanı sıra, kadınların evlilik öncesinde bekâretlerinin, evlilik sırasında da cinsel sadakatlerinin sıkıca denetim altında tutulmasıdır (Berktaş, 2000, s. 66-68). Yahudilik'te zina, aileyi zayıflatan ve bozan bir husus olması gerekçesiyle Tevrat'ın hükmü çok kesindir: “Zina etmeyeceksin” (Çıkış, 20:14). Ayrıca, “Komşunun evine, karısına, erkek ve kadın kölesine, öküzüne, eşeğine, hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin” (Çıkış, 20:17) ayeti zinanın bir adım öncesine de negatif bakmaktadır. Tevrat, birçok yerde zinaya değinirken, zina edenlerin ölümle cezalandırılmasını emretmektedir (Tesniye, 22: 13-30). Bununla birlikte İsrail soyunun devamlılığını sağlamak açısından çocuk yapmamak ilahi bir yasaya karşı gelmektir. Tevrat'ta Hz. İbrahim'in, karısı Sara tarafından çocuk sahibi olmak üzere cariyesi Hacer'e yönlendirilişi, (Tekvin, 16:1-4) çocuk faktörünün önemine bir atıf olarak görülebilir (Basalel, 2002'den akt. Tekin, 2009, s. 229).

Kısıtlamalara karşın Yahudi kadının saygı görmediği de söylenemez. Eski Ahit'te çeşitli yerlerde, ananın da baba kadar saygıya layık olduğu zikredilmektedir. Ayrıca koca, karısının geçimini sağlamakla görevlidir; kölelerine karşı böyle bir görevi olmadığı için bu kuraldan kadının mal sayılmadığı sonucu çıkarılmaktadır. Ayrıca Mişna ve Talmud'a göre kadının cinsel haz alma hakkı vardır (Witherington'dan akt. Berktaş, 2000, s. 95). Yahudi ailesinde anne ve babalar geleneklerin de üzerinde manevi boyut kazanmaktadırlar. Ebeveynlere karşı saygıyı kutsal bir gereklilik olarak tavsiye eden 4. Emir önemlidir (Mensching, 1994, s. 15'ten akt. Tekin, 2009, s. 229). Yahudiliğe göre kişi, anne ve babasına saygı duyduğunda, Tanrı'ya saygı duymuş olmaktadır.

Kutsal Kitap ve Talmud dönemlerinde evlilik, iki safhada meydana gelmekteydi. Birinci aşama nişanlanmadır. Bu, parasal değeri olan bir nesnenin iki şahit huzurunda damat tarafından geline verilmesinden ibarettir. Bu verme, gelinin damat için kutsandığını ifade eden sözler eşliğinde yapılmaktadır. Gelin babasının evinde yaşamaya devam eder; çünkü çiftler henüz evlenmiş kabul edilmezler. Bir aile yuvası kurma ise birkaç şekilde gerçekleşmektedir: kadının erkeğin evine

gelmesi, erkeğin kadının evinde kalması, monogami, poligami, cariyelik bunlar arasındadır. Bu da Yahudiliğin poligamiye açık olduğunu göstermektedir. Tevrat'ta bununla ilgili birçok örnek bulmak mümkündür (Tekvin, 18:20) (Tekin, 2009, s. 226).

Eski Yahudilikte kadın rahibelerden bir sıra azizlere rastlanmaktaydı. Kadınlar erkekleriyle birlikte veya yalnız olarak mabette Yahveye kurban takdim etmekte, mabet hizmetleri görmekteydiler. Ancak Yahudiliğin geç devirlerinde kadınların dört duvar arasına alındıkları görülmektedir. Kadınların Yahudilikte dört duvar arasında tutulması ve birçok şeyden mahrum bırakılması durumu, 19. yüzyıldaki Yahudi reformuna kadar sürmekte ve reformdan sonra kadınlar da ibadetlerde aktif rol almaya başlamaktadırlar (Sarıkçıoğlu, 2002, s. 179). Günümüz Yahudi ailesinde ise, toplumsal değişme süreciyle birlikte kadın-erkek algısına dair geleneksel yaklaşımda gevşemeler olduğu; modern dönemlerde aile bağlamında tartışılan birçok sorunun Yahudi ailesi ve kadını açısından da tartışıldığı ve bunlara kutsal metinlere ters düşmeyecek şekilde çözümler bulunmaya çalışıldığı görülmektedir.

Hıristiyanlık'ta Kadın

Başlangıçta, Yahudiliğin bir türevi olarak Roma İmparatorluğu'nun egemen olduğu topraklarda doğan Hıristiyanlık, özellikle köleler ve kadınlar arasında yayılmıştır. Katharine Moore, kadınlara Hıristiyanlık'ta çekici gelen yanın bireye saygı olduğunu söylemektedir. İsa'nın öğretisi, bireye doğru dürüst değer vermeyen, hele kadınlar ve köleler söz konusu olduğunda böyle bir kavramı hiç tanımayan, bir dünyada “kadın-erkek, kul-azatlı” tanımaksızın herkesin değerli olduğunu vaaz etmiştir (Moore, 1978, s. 208'den akt. Berktaş, 2000, s. 98). Ancak Hıristiyanlığın içinde doğduğu ve yayıldığı dünya, öylesine hiyerarşik bir yapıdaydı ki herkesin, kim olursa olsun, sırf insan olduğu için değerli olduğu fikri bu yeni inancın belki de özünü oluşturduğu halde, kendi içinde bile hiçbir zaman tam bir kabul görememişti. Özellikle, Kilise'nin iyiden iyiye kurumlaşmasıyla birlikte, var olan eşitsizlikleri kabullenme ve onaylama yönü ağır basmaya başlamıştı (Berktaş, 2000, s. 98). Hıristiyanlık, devrimci bir hareket olarak doğmuştur, ancak kadınlara yönelik tutumları dikkate alındığında belli başlı Hıristiyan kiliselerin çağcıl toplumlardaki en tutucu kuruluşlar olduğu görülmektedir. Kimi tarikatlarda ve mezheplerde kadın papazlar uzun süreden beri kabul görmektedir, ancak Katolik ve Anglikan Kiliseleri cinsiyetler arası eşitsizlikleri resmen desteklemekte ısrar etmektedirler (Giddens, 2000, s. 480).

Batı Hıristiyan geleneği “bu dünyadaki acının ve ıstırapın kaynağı nedir?” sorusuna, Yahudilik'ten devraldığı “cennetten kovulma” öyküsüne dayanarak, “ilk cinsellik günahı ve bunun sorumlusu olan kadın” yanıtını vermektedir. Günahın kaynağı ve nedeni saptanınca, neyin/kimin cezalandırılıp denetim altına alınması gerektiği de ortaya çıkmış olur (Berktaş, 2000, s. 68). Bununla birlikte Hıristiyanlık, kadını Tanrı'dan doğrudan sorumlu olmayan birisi olarak görmektedir. Tanrı'nın karşısında söz sahibi olan, erkektir. Kadın ise erkeğe bağımlı olan ikinci sınıf bir varlıktır (Kızılkaya, 2004, s. 167). Eski Ahit'teki yazıların yanı sıra İbranilerin yaratılış söylencesi de Hıristiyanlığın kutsal yazınında kabul görünce, İsa'nın yolunda giden yazarlar ve din adamları, kadınları daha edilgen ve ikincil varlık konumuna sokmak, böylece erkeklerin mallarını daha kolay denetleyebilmek için dini kullanmayı sürdürerek, kadınları küçümseyen tutumu benimsemekte bir sakınca görmemiştir. Yıllar geçip kadınların toplumsal konumuyla durumu zayıfladıkça kilise; erkek egemen bir toplum oluşturup bunu koruma ereğine sınıksız yapışmıştır (Stone, 2000, s. 247). Erbaş'ın da ifade ettiği gibi, Hıristiyanlık inancına göre İsa hem Tanrı'nın oğlu hem de insanlığın kurtarıcısıdır. (Erbaş, 2004, s. 15) Hıristiyanlık, hiyerarşik yapısı yanında simgesel olarak da

tartışmasız eril bir nitelik taşımaktadır. İsa'nın annesi Meryem'e kimi zaman ilahi özellikler yüklense de Tanrı, babadır, yani eril bir figürdür; İsa ise bir erkektir. Kadın, erkeğin kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kutsal Kitap'ta birçok kadın karakterden söz edilir, bunlardan kimileri yardımsever ya da cesur kişilerdir; ancak asıl ağırlık erkeklere verilmiştir. Sözelimi Musa'ya eşdeğer bir kadın yoktur, Yeni Ahit'teki bütün havariler erkektir (Giddens, 2000, s. 477-478). Bütün bunlara ek olarak Fidan'a göre, Hıristiyan düşüncesi "tarihin başlangıcı", "saflık", "arınma" ve "kadın" kavramları arasında mekik dokurken, örnek bir kadın olarak "Bakire Meryem"i sunmaktadır. (Fidan, 2006, s. 117) Meryem'in babasız bir erkek çocuğu dünyaya getirmesi ile birlikte tarihin ortasında bir anlamda tarihin başlangıcına yani saflık ve arınma dönemine gidilmiş, insanlık tarihsel süreç içerisinde işlemiş olduğu günahlardan arınmıştır.

İsa, toplum içinde zenginle fakir, zayıfla güçlü arasındaki ayrımcılığın kaldırılmasına varan düşünce yönteminde, tutsak erkekler kadar, ezilen kadınların da kurtarıcısı olarak bir umut ışığı olmuştur. Bu nedenle Roma toplumunda kadınlar, Hıristiyanlığa gönülden bağlanmışlardır. Bu dönemde kadınlar hiçbir dönemle kıyaslanamayacak ölçüde cesaret ve dayanıklılık göstermişlerdir (Özkaya, 1985, s. 7). Kadınlar, erkeklerle beraber Hıristiyanlığın yayılma hizmetlerine ve kilise hizmetlerine katılmışlar, kilise memuriyetlerini yürütmüşlerdir. Kadınların kilisedeki hizmetlerinin günden güne geriye itilmesi, kadınların erkekleri hatta melekleri ifsat ettikleri iddiasıyla başlamıştır. Kilise memuriyetlerini yürütebilecek kabiliyette olmadıkları görüşü iddia edilmiştir. Bilhassa keşişlikte kadınlar hakir görülmüştür. Bu arada kadınlık hakir görülürken, bakirelik sınırsız bir şekilde yüceltilmiştir. Nitekim Paulus, bakireliği evliliğe üstün tutmuştur. Hemen hemen bütün kilise babaları bakireliği övmüştür. Kilisedeki bakirelik takdisi, nikâh karakterini taşır. Rahibeler tüm kısıtlamalara rağmen misyon ve kilise idarelerinde vazife almışlardır. Reformasyon ise rahibeliğe karşı mücadeleye girişmiş, teşkilatlarını sarsmıştır; yerine ev hanımlığı idealini koymuştur. Kilise içinde kadınlara sınırlı oranda; kadınlar memurluğu, vaizeliği ve hasta tedavilerinde yardımcı görevleri bırakılmıştır (Sarıkcıoğlu, 2002, s. 179-180).

Dinsel alanda kadınlara karşı ayrımcılık, Hıristiyanlığa, Kilisede kadınların konuşmalarının yasaklanması şeklinde devrolmuştur. Paulus, Korinthoslulara I. Mektup'unda bunu dile getirir: "Kiliselere kadınlar sükût etsinler; çünkü onlara söylemek için izin yoktur; ancak şeriatın da dediği gibi, tabi olsunlar. Ve eğer bir şey öğrenmek isterlerse, evde kendi kocalarına sorsunlar; çünkü

kadına kilisede söylemek ayıptır”. (Bap 14: 34-35) Bu buyruk, erkeğin kadının “baş”ı olduğu düşüncesiyle uyum içindedir (Berktaş, 2000, s. 96).

Elizabeth Cady Stanton 1895 yılında *The Woman’s Bible* (Kadının İncili) adıyla, kutsal metinlere getirdiği yorumlamaları yayınlamıştır. Ona göre, Yaratıcı, kadın ve erkeği birbirine eşit varlıklar olarak yaratmıştı; Kutsal Kitap bu gerçeği bütünüyle yansıtmalıydı. Kitaba egemen olan eril karakter, Tanrı’nın asıl demek istediğinden uzaktı, çünkü Kutsal Kitap erkekler tarafından yazılmıştı. İngiliz kilisesi 1870 yılında, daha önce de birçok kez denenen bir girişimde bulunmuş, İncil’in yeniden gözden geçirilmesi amacıyla bir komite kurmuştu. Ama bu komitede bir kadın bile yoktu. Stanton, Tanrı’nın erkek olması için hiçbir neden göremez, çünkü Kutsal Kitap’ta bütün insanların Tanrı’nın suretinden hâsıl olduğu açık bir şekilde yazılıdır. Kadın hakları ile ilgili bir konferansta, açılış duasında yer alan “Tanrı anamız” ibaresi kilise yetkilileri arasında çok büyük bir tepki doğurdu. Buna karşın Stanton, *Kadının İncili* adlı eserini hazırlarken, görüşlerinden yararlanmak üzere yirmi üç kadından oluşan bir komite oluşturarak işi daha da ileri götürdü. Kitabın giriş kısmında kendi konumunu şöyle özetliyordu:

Kilise yasası ve medeni yasa, kilise ve devlet, din adamları ve yasa koyucular, bütün siyasal partiler ve dinsel mezhepler hep kadının erkekten sonra ve erkek için yaratıldığını, aşağı bir varlık olarak erkeğe tabi olduğunu öğretip duruyor. Toplumun bütün gelenekleri, törenleri, davranış ve tutum kalıpları, dinsel yasalar ve dinsel eğitim hep bu düşünceden kök salıyor... Bu merhamete muhtaç ve içler acısı haldeki nesneyi, insan ırkının anası olarak büyük bir saygıyı hak eden, yüce ve vakur bir şahsiyete dönüştürüp değiştirme iç görüşüne sahip olanları, doğudaki Mahatmaların üstün mistik güçlerini taşıyorlarmış gibi kutlamak gerekir. (Stanton, 1985’ten akt. Giddens, 2000, s. 478).

Hıristiyanlığın reddettiği ve kadınlar için çok önemli olan uygulamalardan biri ise erkeğin çokeşliliğidir. Hıristiyanlık, evlilik içinde kadına olduğu kadar erkeğe de mutlak sadakat şartı koşar ve erkeğin ayrıcalığı olan boşanmayı zorlaştırarak, kadını evlilik içinde güvenceye kavuşturur. Böylece, İsa’nın öğretisinin ikili niteliği bir kere daha ortaya çıkar: Bir yandan geleneksel aile yapısı korunmuş ve onaylanmış olur, öte yandan kadının evlilik içindeki konumu iyileştirilerek var olan yapıda bir reform yapılır (Berktaş, 2000, s. 102).

Aydın, Hıristiyanlığın aileyi, sosyal ve medeni bir kurum olarak değil, tamamen dini bir kurum olarak kabul ettiği belirtir. Meselenin Yahudilikle benzeşen bir boyutu ise, evliliğin dünyaya yeni bir Hıristiyan gelmesinde imkân verecek bir kurum olarak görülmesi ve kilise tarafından sakrament seviyesine çıkarılmasıdır. Nihayetinde doğan çocuk, yeni bir Hıristiyan ailenin oluşmasını temin ederek, İsa Mesih'in yeryüzündeki varlığının devamına katkıda bulunacaktır (Aydın, 1989, s. 197'den akt. Tekin, 2009, s. 233). Diğer yandan da, Hıristiyan ailesinde kadın ve erkek arasında, Âdem ve Havva'nın cennette aldatılma olayına referansla bir hiyerarşi kurulmaktadır. Ahd-i Cedid, Havva'nın aldatılıp suç işlediğini vurgulamaktadır:

“Kadın sükûnet ve tam bir uysallık içinde öğrensin. Kadının öğretmesine, erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum; sakın olsun. Çünkü önce Âdem, sonra Havva yaratıldı; aldatılan da Âdem değildi, kadın aldatılıp suç işledi. Ama doğum yapıp kurtulacaktır; yeter ki, sağduyuyla iman, sevgi ve kutsallıkta yaşasın.” (I. Timoteos, 2:11-15).

Kadının aldatıcı, baştan çıkarıcı olduğu söylemi, Yahudilikle Hıristiyanlık'ta ortak nokta gibi görünmektedir. Karı-koca arasında bir yakınlık, bağlılık öngörülmeyle birlikte, kadının kocasına bağlılığı istenmekte ve Mesih'in kilisedeki liderlik konumuyla erkeğin evdeki liderlik konumu arasında paralellikler kurularak erkeğin aile reisliğine dinsel bir hüviyet de kazandırılmaktadır:

“Mesih'e duyduğunuz saygıdan ötürü birbirinize bağımlı olun. Ey kadınlar, Rab'be bağımlı olduğunuz gibi, kocalarınıza bağımlı olun. Çünkü Mesih bedeninin kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır. Kilise Mesih'e bağımlı olduğu gibi, kadınlar da her durumda kocalarına bağımlı olsunlar...(Efesliler, 5:21-33) (Tekin, 2009, s. 235-236).

Stone'un da belirttiği gibi, eril dinlerin şiddetle dayatılıp kabul ettirilmesiyle kadın eskiden cennetin Ecesi'nin egemen olduğu topraklarda bulunduğu toplumsal konumuna çok uzak düşen bir yere getirilmiştir. (Stone, 2000, s. 250) En korkutucuysa, gücü her şeye yeten erkek Tanrı'nın verdiği inanan buyruklardaki mutlaklıktır. Zaman ilerledikçe, kilisenin uzun ve güçlü kolu her yere uzanmaya başlamış, bu da yanında sorgulanamaz “törel” tutumlar getirmiş; böylece kadınlara suçluluk duyguları içinde boyun eğme görevi yüklenmişti. Çağdaş eril dinlerin yapısının özünde,

dişil dinleri, kadınların cinsel özerkliğini ve anayanlı soyu yok etmek için tasarlanmış tutumlar mevcuttur.

Hıristiyanlık, değişimin merkezi ve öncüsü olan Amerika ve Avrupa ülkelerinin Hıristiyan olması nedeniyle hızlı bir değişim sürecinden geçmekte ve çağdaş sorunların en çok tartışıldığı dinlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile kurumunda ciddi anlamda parçalanmalara yol açan bireyselleşmeyle birlikte, doğum oranlarının düştüğü, boşanmaların, tek ebeveynli ailelerin ve evlilik dışı doğum oranlarının arttığı görülmekte ve bunların Hıristiyan aile geleneğinin geleceği açısından ciddi bir sorun olduğu tartışılmaktadır.

İslamiyet'te Kadın

Ortadoğu bölgesinde doğup yayılan üç büyük tek tanrıcı dinin sonuncusu olan İslamiyet, 7. yüzyılda ortaya çıkmış ve Hicret (622) ile Muhammed'in ölümü (632) arasındaki on yılda, Arap Yarımadası'nın büyük bölümünde hem bir inanç sistemi, hem de kendi yasalarına ve çekirdeksel de olsa kendi yönetsel ve toplumsal kurumlarına sahip bir politik toplum (ümme) olarak egemenlik kurmuştur (Berktaş, 2000, s. 108).

Berktaş, İslamiyet'in kadının yaratma gücünü elinden alırken, bir yandan da onu birey olarak tasfiye ettiğini ifade etmektedir. (Berktaş, 2000, s. 64-74) "İnsanlar" ve "kadınlar" farklı şeylerdir; kadınlar, başka şeylerin yanı sıra, insanlar (erkek müminler) için yaratılmışlardır. Ancak bu, onların her türlü haktan yoksun olduklarını göstermez; nitekim Kuran'da kadınların haklarını belirleyen çeşitli ayetler vardır, ancak bunların hiçbiri erkeğin kadına göre üstünlüğünü ortadan kaldırmaz. İslam'a göre iktidarın kaynağı Tanrı'dır ve Tanrı yalnızca kendisine karşı doğrudan yükümlü olanı iktidar yetkisiyle donatır; onunla doğrudan ilişki içinde olmayanlar iktidardan yoksun kalırlar. İktidardan yoksun olan ise, güçsüzlüğü paylaştığı maddi nesnelere eş değerdedir. Nitekim Kuran'da pek çok ayette kadınlar ve çocuklar maddi nesnelere bir tutulur. Tanrı, bu "zenginlikleri" aynı amaç için yani yetişkin mümini hoşnut etmek için yaratmıştır. Kuran, yaratılış öyküsü açısından da doğal olarak Yahudi-Hıristiyan geleneğinin izlerini taşır. Aradaki farklılıkların en önemlisi ise, Yahudi-Hıristiyan geleneğindeki baştan çıkarıcı Havva imgesinin Kuran'da yer almamasıdır. Özellikle Eski Ahit'ten büyük ölçüde etkilenen ve aradaki bağı da açıkça kabul eden Kuran, tarihsel anlatı konusunda çeşitli değişiklikler ve düzeltmeler yapar. Bu değişikliklerden biri, insanların atası olan ilksel çiftin, insanın cennetten çıkarılmasını gerektiren olaylarda sorumluluğu ortak olarak paylaşmalarınıdır. Her ikisi de İblis'e yenik düşmüşlerdir. Kuran, kadının Âdem'in (eğri) kaburgasından yaratılmış olduğunu ileri sürmemekle birlikte, kadınların ikincil konumu konusunda kuşkuya yer bırakmayacak kadar açıktır. Kuran, kadının yaratılışı ve cennetten çıkış konularında Eski Ahit ile belli bir farklılık taşımakla birlikte yaratma kudretinin kaynağı ve tek Tanrı inancının yerleştirilmesi çabası bakımından tümüyle bu geleneğin bir parçası ve devam ettiricisidir.

İslam'dan önceki Araplara göre, erkek gibi savaşamayacağı, ailenin namus ve şerefini koruyamayacağı düşüncesiyle kız çocuklarından utanç duyulurdu. Bu yüzden Arap kabileleri

arasında kızlarını öldürenler, diri diri toprağa gömenler olurdu. Ateş'e göre İslam, toplumun bu yanlış anlayışını değiştirerek kız çocuğunun da erkek çocuk gibi Allah'ın lütfu olduğunu; Allah'ın dilediğine kız, dilediğine erkek çocuk vereceğini vurgulamıştır. (Ateş, 1996, s. 13)

Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. (O) dilediğini yaratır. Dilediğine dişiler, dilediğine de erkekler bahşeder. Yahut onları çift yapar: Hem dişî, hem erkek (verir). Dilediğini de kısır yapar. O (her şeyi) bilen, (her şeye) gücü yetendir. (Şûrâ: 62/49-50).

Genel olarak İslamiyet'in, İslam öncesi döneme göre Arap kadınlarının durumunu iyileştirdiğine ilişkin yaygın bir kanı vardır. İslam'dan önce, kız çocuklarının öldürüldüğü ve erkeklerin kendilerine eş seçmede sınırsız özgürlüğe sahip oldukları; buna karşılık İslam dininin kız çocuklarının öldürülmesini yasakladığı ve eş sayısını da dörtle sınırladığı söylenir. Oysa bu görüşe katılmayan, hatta aksini öne süren pek çok araştırmacı vardır. Örneğin Arsel, İslam öncesi dönemde Arap kadının kendi başına ticaretle uğraşabilecek ya da erkeğe evlenme teklif edebilecek kadar açık fikirli olduğunu kanıtlayan birçok örnek bulunduğunu belirtmektedir. (Arsel, 1992, s. 22-23) Arsel'e göre, İslam'dan sonra Arap kadını, kocasını seçme hakkını yitirmiştir. Aynı şekilde Cahiliye döneminde kocasını boşama hakkına sahip iken, İslam'dan sonra bu hakkından da yoksun kalmıştır.

İslamiyet'te aile, sürekliliği sağlanması gereken bir kurum olarak görülmektedir. Bu açıdan boşanma hoş karşılanmamaktadır. Ancak boşanma, Katoliklikte olduğu gibi, yasaklanmış da değildir. Başka çare kalmadığında ona başvurulacaktır. Diğer yandan ailenin devamı açısından zina, kesin olarak yaklaşılması bile yasaklanmış bir fiildir (Nisa, 15-16). İslamiyet açısından zina, hem aile temelini hem de toplumun temellerini sarsıcı bir faktördür. Kuran, ailede kocaya nafaka temini görevini yüklemekte ve bunun karşılığında ailenin yöneticiliği ve koruyuculuğu rolünü vermektedir (Nisa, 34). Bu durumda İslam'a göre ailenin ekonomik sorumluluğu erkek üzerine bir yükümlülük olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat bu, erkeğin kadına haksızlık yapması ya da onun mallarına sahip çıkması anlamına gelmemektedir:

Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helal değildir. Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğinizin bir kısmını ele geçirmeniz için kendilerini boşanmaktan engellemeyin. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız, Allah'ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz (Nisa, 19).

Kocalara, hanımlarına iyi muamele yapmaları ve onlara haksızlıkta bulunmamaları belirtilmektedir. (Tekin, 2009, s. 242-244) Berktaş'a göre, Kuran'da "kadınlarınız sizin tarlanızdır; tarlalarınızı dilediğiniz gibi ekin" (2. Sure: 223) "direktif"i verildiğinde, Allah ile erkek arasında, kadınların aradan çıkarıldığı bir iletişim oluşmakta, erkek, bu iletişimin öznesiyken kadın nesneleştirilmektedir. (Berktaş, 2000, s. 65)

Erkeğin kadın karşısındaki üstünlüklerinden birisi de, diğer tek tanrılı dinlerden kadınlarla evlenebilmesidir. Müslüman kadın ise Hıristiyan veya Yahudi erkekle evlenemez. Bu tez şöyle savunulur: "Çünkü Müslüman bir kadın gayri müslimle evlenmekle İslami muhitten çıkıp gayri İslami bir muhite girmektedir. Burada, kadının dini ve İslami ananesi tehlikeyle karşı karşıyadır. Meydana gelecek çocukların da terbiyesi İslam'dan uzak olacaktır. Bu durum İslam'ın yayılma siyasetine aykırıdır. (Çalışlar, 1991, s. 62)

Günümüz Yahudi ve Hıristiyan toplumlarında görüldüğü gibi, İslam toplumlarında da yaşanan toplumsal değişimler eşliğinde kadın ve erkeğe ilişkin değişen algılar göze çarpmakta ve çok boyutlu tartışmalara yol açmaktadır. Özellikle geleneksel geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına doğru yaşanan dönüşümle birlikte kadının ikincil konumuna yönelik yeni tartışmalar gündeme gelmektedir.

SONUÇ

Kadın konusunu bütün dinlerden yola çıkarak araştırmak gerektiğini belirten Aslan, peygamberlerin hepsinin erkek olduğunun, peygamberlerin ortaya çıkışlarının köleci sisteme denk düştüğünün ve köleci sistemde kadının yerinin çok aşağılarda olduğunun altını çizmektedir. (Aslan, 1999, s. 15-16) Kadın ezilmektedir; çünkü sistem buna olanak sağlamaktadır. Sistem kadına karşı yaptığı haksızlıkları gizlemek için buna bir de kılıf bulmuş; kadının aşağılanması ve ezilmesinin suçunu Tanrı'ya yükleyerek örtbas etmiştir.

Bütün tek tanrılı dinlere ve kutsal kitaplarında yer alan ifadelerle bakıldığında kadının, erkeğin karşısında yer alan bir taraf olarak kabul edildiği görülmektedir. Daha öncede ifade edildiği gibi, tek tanrılı dinler ataerkindir ve erkeğin, kadın üzerindeki egemenliğinin; kadının da itaatkâr ve geri planda olması gerektiğinin savunucusudurlar. Erkeğin egemenliğini savunan şeriat yasaları kadını zavallı, zayıf, ezilen insan konumuna sokmaktadır. Kadına boyun eğmekten, kabullenmekten başka bir çare bırakılmamaktadır. Tek tanrılı dinlerde kadının, erkeğe karşı gelmesi Tanrı'ya itaatsizlik etmesiyle eş tutulmakta ve kadının eli kolu bağlanmaktadır. Havva'nın ve dolayısıyla onun soyundan gelen kadının, erkeğin hâkimiyeti altına sokulması ataerkil düzenin temel yasasını oluşturmaktadır. Böylelikle ataerkil sistemin dayandığı erkek egemen toplumsal yapı kolaylıkla devam ettirilmektedir. Kadını her alanda kendi çıkarları doğrultusunda egemenlik altına alan erkek egemen anlayış, kadına, yaşamının her anında “kadın” olduğunu hatırlatarak, baskı altında tutmaktadır. İşte bu süreçte gelişen üç büyük tek tanrılı din de, söz birliği etmişçesine erkek egemen söylemi, yaratılış öykülerinden başlayarak inanç sistemlerinin özüne yerleştirmiş, erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyetini ve kadının ikincil konumunu pekiştirmiştir. Tek tanrılı dinlerin kutsal kitap metinleri incelendiğinde, kadına yönelik kısıtlamalar içeren ifadeler açıkça görülmektedir. Ancak bu, kadına saygı duyulmadığı anlamına da gelmemektedir. Kadına özellikle “annelik” rolü nedeniyle saygı duyulması, iyi davranılması, korunması gerektiği yönündeki ifadelerle de rastlanılmaktadır.

R E F E R A N S L A R

- Ağaoğlu, A. (1985) *İslamiyette Kadın*, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Arsel, İ. (1992) *Şeriat ve Kadın*, İstanbul: Tümda Yayınları.
- Aslan, H. (1999) *Tanrı ve Kadın*, İstanbul: Berfin Yayınları.
- Ateş, S. (1996) *İslamda Kadın Hakları*, İstanbul: Bayrak Yayımcılık.
- Aydın, E. (1993) *İslamiyet Gerçeği 3: İslamiyette Ahlak Anlayışı ve Kadın Sorunu*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Aydın, M. (2000) *Kurumlar Sosyolojisi*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Berktaş, F. (2000) *Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Çalışlar, O. (1991) *İslamda Kadın ve Cinsellik*, İstanbul: Afa Yayınları.
- Erbaş, A. (2004) *Hristiyanlık*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Fidan, H. (2006) *Kur'an'da Kadın İmgesi*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Giddens, A. (2000) *Sosyoloji*, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Kızılkaya, H. (2004) *Anasoyluluktan Günümüze Kadın*, İzmir: İlya Psikoloji Dizisi.
- Küçük, M. A. (2009) *Kutsal Kitap Anlayışı-Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Özkaya, G. (1985) *Tarih İçinde Kadın Hakları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Peters, F. E. (2005) *İbrahim'in Çocukları Musevilik, Hristiyanlık, İslamiyet*, çev. Nurşan Üstüntaş, İstanbul: Kozmik Kitaplar.
- Sarıkcıoğlu, E. (2002) *Din Fenomenolojisi*, Isparta: SDÜ Basımevi.
- Stone, M. (2000) *Tanrılar Kadinken*, çev. Nilgün Şarman, İstanbul: Payel Yayınevi.
- Tekin, M. (2009) "Dinlerin Perspektifinden Aile Kurumu", *Aile Sosyolojisi*, editör. Kadir Canatan, Ergun Yıldırım, İstanbul: Açılım Kitap, s. 217-252
- Türkkahraman, M. (2006) *Toplum ve Temel Toplumsal Kurumlar*, Ankara: Alp Yayınevi.